

Комі ыга лэҕан ии.

КУЛІМ ВІСТ

велөдчөм јөз олөм-јылые.

1923 во.
Сыктывдін қар.

В:д:2 11

Зыроблит № 160. Тираж 2000 экз. г. Устьс. Тип. Обкома РКП.

В о з к ы в.

Тажö кујим вiстас вiставсö велöдчöм қорғым-жыл-ыс да велöдчöм жöз олöм-жылыс. Мед воқда вiст петкöдлö, кущöм вöли овны важөн велöдчöм жöзлы, кыңи важыгань-нын оз вöлөм лöгавны наука да женлы ескöм. Мöд вiстын вiставсö роч лiтература бөггөдыс-жылыс, кыңи секга озыр роч жöз вöли увтыртöны асгыныс роч кывсö, пöртчöны прантсузö (öтi неуна велöдчыштöм комi жöз гiң-жö комi кывсö увтыртöны, рочö агнысö пöртöны). Кожмöд вiст—гöль комi крестанын пi велöдчöм-жылыс, петкöдлö, кущöм гөкыд вöли важөн велöдчыны гöль мортлы.

Мед воқда вiстыс бөггөма Италијаса олöмыс, мöдыс—роч олöмыс, кожмөдыс—комiыс. Сöмын ставыс лöгалö быд жöз олöмö.

Комi нiга лезан iн.

Г а л ь е ј.

I.

Велөдыг Олөксан Иванөвич пырис урөк вылө. Чельад сералиг-тырји котөртисны сылы паныд, гөгөртисны, ставныс мыжкө висталөны. Сөмын өти дөтина жугыла сулалө өшин дорын, журсө копыртөмөн вичөдө жожа. Олөксан Иванөвич нинөм оз гөгөрво чельадлыг висталөм, ызгөм.

— Часлы, чельад, енө ставныд өтпырјөн горнитө, нинөм ог гөгөрво, кодкө өти висталө.

— Мед Микулај висталас,— шуисны код-гурө.

— Вај-нө, Кола, вистав, мыј-вөсна тјан зык.

— Венчам ми, Олөксан Иванөвич, му-жылыг да шонди-жылыг. Коркөнад-тај мијанлы виставлин.

— Но мыј-нө сөгга?

— Со ми ставным висталам, муыс, миса, бергалө шонди гөгөр, а Петыр венчө мијанкөд—шондиыс-пө му гөгөр бергалө.

Чельад бара серөктисны Пета вылө вичөдлөмөн.

— Прөстөј-өд серам тјан,— шуис Олөксан Иванөвич.— Петаыд неважөн-на школаад локтис, ез-на кывлы ставсө мијанлыг сорңинөс, уна тор-на оз төд. Ти

со, чельаф, өнi сiјöс гералад-а, коркө важөн став му-
ывса јöзыс сiз-жө вöли чајтöны.

— Чö-öв? Кор-нө сiјö вöли? Теш-тај!

— Кујим со во сажын-кө ескө тi өнiја-моз сорнiт-
id му-јывгыд да шондi-јывгыд, тiјанöс ескө вiисны.

Чельафöс тајö кывјасгыд бөгтiс шемöс.

— Збыль, чельаф, збыль! Та-јылыг мед војдөр тöд-
öдыг мортсö, јöзлы вiсталоmгыс тајкө сотасны бi пур
вылын.

— Öльöксан Иванöвич, вај вiстав сы-јылыг мiјан-
лы,—кевмыгöны чельаф.

— Поçö, вајö сöмын пукгалö да кывзö шынитöv.

II.

Тајö вöли кујим со во сажын, Италија столи-
тсаын, Римын.

Асывоç, југдiгөн, зев гажа, озыр керкаын, öшин
дорын, креслö вылын пукалис пöрыг морт шöвк поп
паскöма, куш плешыс тупкöма гөрд iчöt шапкаөн.
Чужöмыс коснöд, вiжöдöма кулöм мортлөн-код; гiн-
мыс жынвыјö кунöма, вiçöдö улö.

Сы воçын öçöслаһын сулалö том морт, манак
паскöма; гiнјас-гертыс тöдчö сылөн муферлуныс.

Кыкнанныс најö вöли гуга пöлитсијаыс—iнквизи-
тсијаыс. Сени вöли кыјöдöны мед ескö некод оз лыгт
воча кыв шуны Римскöј вiчко вера-јылыг. Кывласны-
-кө кодлыгкө мыјкө шуöм, арестујтöны да судитöны.

— Куçöмкө јуөр вајин?—јуалис пукалыгыс.

— Вајi, бағушко.

— Вiстав, кывза.

— Онѳ-на Крїстослы верујтыг јѳзыс шулісны і ескїсны шонділыг му гѳгѳр бергалѳм, мулыг вѳрѳыв-лытѳг ѳылаын сулалѳм. Сїѳї шуѳма јона велѳдѳчѳм греческѳј морт Птоломеј, сїѳ-жѳ шуѳ і мїјан ѳватѳј рїмскѳј вера.

— Сїѳї ѳерт,—дѳзмѳм пырыг шуїс пѳрыгыс.—
—Кодї-нѳ сы-јылыг кутас венѳыны?

— Вїѳѳдлы таяѳ нїга вылас.—Том манак сетїс ічѳтык нїга.—Таяѳ нїгаас гїжѳны мѳдарѳ: муыс-пѳ бергалѳ шондї гѳгѳр,—шуїс сетїг-мозыс.

Пѳрыг манак четчїс улѳс вылыг. Гїнмыс југнїтїс бї-моз.

— Таяѳ-нѳ мыј лоѳ. Вера оз пыѳѳї пукты. Крїс-тослы вѳча мунѳ! Кодї лытїс гїжны ташѳм нїга? Јерѳнїк-ѳд лоѳ сїјѳ мортыс.

Том манак сулалѳ шынїтѳв.

— Му бергалѳ, ка-ка-ка!—скѳрыс, пїѳпырыс ѳер-ѳктїс поп. Кодї-нѳ сїјѳс бергѳдлѳ? Кушѳмкѳ аѳѳел, ѳерт. Кѳн-нѳ сїјѳ олѳ, мувылас, алї пыщкас? Вылас-кѳ, мїјанлы колѳ сїјѳс адѳыны. Пыщкын аѳѳел оз вермы ѳвны. Вежа нїгајасын гїжѳма, му пыщкын-пѳ ад, сен олѳны сѳмын ѳмѳлјас. Вїгтав кодї таяѳ гїжѳма?

— Галїлеј, Галїлеј, батушко.

— Унїверсїтетса пропессор?

— Сїјѳ.

Зумыштчїс, думаятѳ поп.

— Гашкѳ еновтам таяѳ нїгатѳ-да. Пыѳѳї-кѳ ѳгѳ пуктѳ, ѳзжык каѳавны јѳзыс. Гашкѳ некѳд-на оз кут і лыѳѳыныс-да.

— Сор-нїн. Мупастала-нїн та-јылыг сорнї мунѳ. Быд гѳсударствоыг локтѳны јѳз Галїлеј дїнѳ велѳд-

чыны. Некод-нын оз верит мијан вежа ыга гижобјаслы. Велобчомыд вермыны, венны кутис вератө.

Поп бытө томмис, зев ödjö четчыштис улөс вылыс.

— Сиз-кө лоө чорыда мијанлы бостыбны. Галилејос ми сетам судө. Лоө сылы таяө гижомгыд, велөд-омгыд дугдыны. Мијан-ног небог лоө, оз сы-ног. Мијан шонди кутас бергавны, оз му.

— Оз-кө-нө еновтчы?— шуө том манак.

Пөрыслөн локысла гинјас југнитисны щыг көјин-лөн-моз.

— Би пыр, ва пыр нуодам сјјос, кытчөз оз кут горытны мијан-ног. Сјјөн-кө огө вермө, сотам би вылын.

— Вермам-кө лантөдны?

— Секі ми быд јөзөс мупастаыс јуөртам, гижам: сомын Римскөј вера, вичко быдтор төдө, вермө, наука-помыс бур нинөм оз вермы лоны.

Том манак окалис поплыс кі, нафөник петис.

Бара кулом мортлөн-коф лоі чужомыс пөрыс манаклөн, некыт оз вөрзы. Матысмис өшиң дорө, вј-өдө Рим кар вылө.

— Збыл-кө-нө муыс бергалө?— думыштис поп. Быдөн аслас думыс повзис, омөльс-моз вөтлис зил-жыка јургыс.— Забылыс-кө муыс кыщлалө шонди гөг-өр,— думайтө бара поп.— Көѳ і збыл сы-ног, ми огө вермө лөгөдчыны сукөд. Галилеј висталөм-серти-кө мунө олөмыс, римскөј вералөн, вичколөн јөз вылын ыжыдалөм помасас. Некод оз кут кывзыны мијанөс. Сизкө ми щөктам муыслы сувтны, шондйслы бергавны, секі важ-моз колам ыжыдөс пемыд јөз вылын,— — мөвлалө пөрыс манак, вунөдчис еща. Шондјтө да

мутö чајтö ас кiподувғыс, пемыд велöдчытöм јöзтö моз-жö.

Вылö жур лептöмөн петiс поп лöгöдчыны Галылејöс судитны.

III.

— Göd кырнышјас лöгöдчöны Галылејлыг јурсö кокавны,—тази сорнитисны Римын.

Секi бурещ Галылеј пукалис аслас ужалан чулан-ын Падуја карын. Сijö пöрыг-нын вöли секi, 70 арöса, да вежöрыс, гөлöмыс југыд, том.

Шојтчыны лöгöдчiс лунтыр ужалöм бöрын Галылеј. Сы дiнö локтiс мед бур тöдсаыс, ыжыд чiна морт—Сальватти. Сijö Галылејкöд зев лöгалiс, лыддiс сылыг гiжöмјассö, кывзö сылыг вiсталöмсö.

— Карын став јöзыслөн öти пöлöс сорни тенад выль тöдмалöм-јылыг,—шуö Сальватти:—быд вомыг кылан: му бергалö, му кыщлалö.

долыд серам петiс пöрыг бур мортлөн. Матысмiс öшиң дорас. Сени сылөн сулалö кујим кок вылын трубка—телескоп. Галылеј пунктiс трубка вылас кiсö да шуiс:

— Не етijö машинаыс-кö, ми öнöң минöм егö тöдö шондi да козувјас-јывгыд, öнöң егкö велöдчытöм јöз-моз вöлим пемыдöг, сiнтöмög.

— Кызи-нö кујiн, вермин тöдмавны да лöгöдны телескопсö?

— Зев кокнида. Кыкнан помас трубкаас лöгöдi кык пöлöс стеклö, мылкја да гурана. Сijö трубка пыр вiдöдöмөн ылыг тыдаланјас матысмöны, поснијас торја гырысмöны. Јенежыд телескопнад вiдöдiгөн матысмö.

Трубка төг виқодигөн 8 козув сөмын тыдалө, тельескопөн сетыг-жө 80-өс адқан.

— Уна выль тор төдмалін jeneжгыс?

— да. Виқодлі ме төлыг-вылө. Төдан-өд кущом дивөяс виставласны сы-жылыг.

Сальватты берөктіс.

— Төда,— шуө.— Өти пөлөс јөз шуоны: төлыгыс-пө зеркалајас, сјө-пө і шонді југыдсө мувылад сетө. Мукөд висталөны сетыг карјас, вөлөстјас.

— Нынөм сјө абу, ставыс сөрөм. Менам тельескоп висталө мөд-ногөн, сјө-өд мијан сінмыг унжык адқө: Төлыгыд мијан му-код-жө козув. Ем сені гөрајас, увтас інјас, морејас. Сөмын ловја тор сен нынөм абу, морт-ні, звер-ні, быдман тор-ні. Кулөма, кынмөма сен ставыс. Коркө і сені вөліны олыгјас. Ме вермі төдмавны жуждасө гөрајасыслыг вужөр-гертыс. Медса ыжыд выль төдмалөм тор менам...

— Мыј-жылыг-нын?— јуалис Сальватты.

— Кывзы, вистала. Өтчыд војын тельескоп-пыр виқөда вөлі козув Јупітерөс. Виқөда да сы дінын јешщө һоль поснідік козув. Војдөр на-жылыг һекөд ез-төдлы, ез адқывны. Мөд војнас виқодигөн кағали налыг веш-јыштөм. Ме-ногөн һоль посні козувыс Јупітерыслөн төлыгјас, сы гөгөр кыщлалөны. Ҷік-жө сің мијан муным да төлыгным бергалөны шонді гөгөр.

— Уна тор-жө, Галылеј, вылөс төдмалін, уна тор-на мијанлы востас тенад тельескопыд,— гөлөмыг шуіс Сальватты.

— Уна ескө, да абу-на менам тельескопыд вына, јона ылыг оз-на вистав. Со ме быд-вој виқөда Сатурн козув-вылө. Ем сы гөгөр мыјкө колча-код, сөмын менам тельескоплөн озжык выныс тырмы адқыны. Серт

шогыны ынём: ставсө өтпырjön он төдмав. Чужасны
 вьль жөз. Најө лөгөдасны јешщө вына трубајас, ад-
 қасны, төдмаласны уна тор-на. Сізі му вьлын јөз кут-
 асны мунны воғө, төдмавны вьлыг-вьль тор.

Наука (велөдчөм) вермас быдтор төдөдны. Вел-
 өдчөм јөзсө көт мучитасны, виаласны вичкојас, попјас,
 төдмалөмыс налөн колө мукөдлы, најө нуөдасны воғө.

Улычаң кутіс кывны өңөсө голөдчөм шы.

Галылеј другыскөд быдөн повзісны.

— Коди-нө тащөм сорөн локтө,—шуіс Галылеј.

— Часлы ме виөдла,—шуіс Сальватті.

Кылө өңөс вогсөм шы, сорні шы. Регыд Саль-
 влатті пыріс кельдөдөм чужөма. Кіас вајө пакет. Пакет
 шөрас інквізітсіјалөн печат. Сальватті сетіс Галылејлы.
 Сіјө повзіг-тырји когаліс да лыфдіс.

— Инквізітсіја, попјас көсјөны менө судітны,—шуіс
 Галылеј јортыслы.—Најө көсјөны менгым думөс бер-
 гөдны мөдарө. Најө көсјөны вины науқасө,—веккыд
 думсө, төдөмсө, велөдчөмсө. Манақјас гіжөны меным,
 мед ме ставгыс еновтча, став вьль тор төдөмсө шонді-
 жылыс да му-жылыс бырөда. Гіж-пө важ-ногөн: „му-пө
 сулалө, шонді да козувјас кыщлалөны му гөгөр“...

— Мыж-нө те налы гіжан?

— Ме налы шуа: „му бергалө, ті онө вермө сіјөс
 сувтөдны“.

Тажө шуөм бөрын Галылеј петіс пакет вајыс дінө.
 Сіјө нуіс Галылејөс інквізітсіја суд вьлө.

IV.

Галылеј доктіс судітан інө. Куз пызан сајын пув-
 алөны дас рімскеј аркіреј, (најө шуөоны кардінал-

јасөн). Ставныслөн јур выланис гөрѣ шапка. Чужом-јасис жугылѣс, скѣрѣс. Пызан вылас јевангелѣс, сы воѣын ѳзјалѣны ѳгѣјас. Мед ыжыд, куш јура инквизи-торыс јуалис:

— Тајѣ ныгаыс тенад гижѣм?

— да.

— Те-ногѣн шондѣ сулалѣ ѳтѣлаын, му кыщлалѣ, бергалѣ сы гѣгѣр?

— да.

— Те тѣдан—римскѣј вера, кригѣианскѣј виѣко вигталѣны мѣднѣг?

— Тѣда.

— Те-ногѣн римскѣј вежа ныгајас ылѣдлѣны?

— да.

— Сиѣкѣ те он веж асыд думтѣ?

— Ог.

Бокынжык сулалѣс палач. Сылы јурнас индѣс Галѣлејѣс пѣрыс карѣналыд. Палач Галѣлејлыс кѣјас-сѣ кѣрталѣмѣн пыртѣс мѣд вежѣсѣ.

Часжын-мыгѣти вајисны сетыс Галѣлејѣс. Коксѣ ѳдва кыскѣ. Чужѣмыс чукрагѣс, вежњагѣс дојмѣмысла. ѳдва мортылѣн лолыс колѣма. Со мыј вѣчѣмаѳс јен бердад сулалысјасыд, римскѣј карѣиналјасыд: часжын сијѣс мучѣтѣмаѳс быд-ногѣн. 70 арѣса старѣктѣ вермѣс-ны бѣнад сотѣмѣн да лыјастѣ чегјалѣмнад венны. Сијѣс ез вермы сесга тѣрпѣтны дојтѣ.—„Том-кѣ ескѣ вѣлѣ, ферт ег сетчы-да“,—сѣмын думыштѣс Галѣлеј.

— Со адѣан,—шуѣс сылы мед ыжыд суѣдѣаыс:—римскѣј вераыд вынажык тѣјан велѣдчѣм доргыд.

— Выныс тѣјан абу бур јурвежѣраныд, сѣмын чорыд сѣлѣманыд,—шуѣс Галѣлеј.

— ѳнѣ вигстав, муыд алѣ шондѣыд бергалѣ?

Галылеј ынөм-нын ез вермы шуны, сөмын мөвп-
ыштјс:—Мед-жө ме вөлі том. Важдырга мында-кө вын-
ыд, ебөсыд вөлі, ңекущөм бі-ны ва менө ез вермы
ескө.

Матыстчис сы дінө өті манак, вылыс паскөмсө
Галылејлыг пөртчис, дөрөм кежыс сувтөдіс піңөсчанөн.
Мед ыжыд інквізіторыс сетіс сылы гижөм, щөктіс сылы
гора лыдфыны.

Коңөр Галылеј муртса кылан шыөн лыдфис: „Ме,
Галылео Галылеј, 70 арөса, верујтлі, өні верујта і воқо
кута верујтны сылы, мыј кутас віставны рімскөј вера-
лөн вежа гижөдјас. Ассым вылтор төдмалөмыг еновт-
ча. Воқө-кежлө сеццөм тор ынөм ог кут гижны. Мед
воқа-моз лоө: „шонді бергалө му гөгөр“.

Галылеј сеццөм-нын вөлі ебөстөм, өдва сувтис,
чышкіс плеш-вывыс пөссө, пукөіс лабіч вылө муртса
ловја. Манак бөр сіјөс пагтөдіс.

— Öні севса мун, јен текөд,—шуіс јуралыгыс.—
Кувтөзыд мі кутам тенө сінвозын віңны. Воқө-кежлө
мыжкө-кө гижан міжанлы воча, сек тенө ңекод оз вермы
мездыны бі пур вылын сотөмыг.

Галылеј петіс судітан іныг ебөстөм, куға вігөм
бөрын-моз.

Ывлавылын вөлі зев гажа, гожја лун, пујас бур-
ещ корјасөны, му вылын быд пөлөс қоріңјас, гөгөр
долыд.

Галылејөс ывлавылын, поспомас відчыөісны зев уна
јөз, сы дор олығјас, сылөн друғјас, велөдчыөјас. Јөз-
ыд чужөм-гертыс, ебөстөмлаыс төдісны, кағалісны
ставсө, горөдісны быттө өті морт зев јона:

— Қоңвіқалун Галылејлы! Куғ нем сылы!

— Мед паскалас мувылын велөдчөм!

— Мед бырö жöзлөн пемыдлун, пөрјасөм, локлун!
Сөгга ставныс, бытö өтi морт, өтi вомөн, ным-
кода горөдiсны.

— Век кутас муыд бергавны шондi гөгөр!

V.

Тажö кывјасөн помалiс Öлөксан Иванөвич чельадлы
вiсталомсö.

— Сөгга-нө мыј Галылејыдкөд лоi?—јуалисны
код-сурө чельад.

— Ез-нын уна кол вiставны.

Ез дыр ов тајi мучiтөм бөрын Галылеј. Олiс өт-
нас, жöзыг гусөн-моз, пыр мыј вермiс төдмалiс выл-
торјас, гiжiс сы-жылыг нiгајас. Мед бөрын өнтөммiс
i кулiс аслас другјасыс дiнын.

Өнi ем сылы, медвозда телескоп вөчыглы, мед-
возда мулыг бергалөм төдмалыглы, итаљанскөј карын
Плорентсiјаын памјатнык.

Мiжанлы, чельад, колө јона радејтны Галылејс,
бурөн кақтывны. Сiјө-кө ез төдмав јенеж вылыг коз-
увјассө, ез-кө лөсөд. телескоп, мi өнөз-на јөјөг, чорыд
сөлөмаөг, инквiзиторјас-кодөс, Галылејс мучитыгјас-
-кодөс.

В. М Фриче.

Роч вылыг лөсөдiс *Г. А. Суканова.*

Александр Гергејевич Пушкин.

Ічөтк, чіткыла пашкыр журғия фетина пукалө, веіг лолыштныс, ғінсө лапнйтныс оз лыгт, кывзө мојд-өм. Мојдө сылы віқыгыс аслас (наһа). Уна мојд вөлі сіјө кужө, төдө. Бөрын сіјө мојджасыс уна бур вөчісны гжігас А. Г. Пушкинлы.

А. Г. Пушкин чужіс озыр помещік семјаын. Сек-јасө роч помещікјас асгыныс чельафнысө пөртөны вөлі прантсузјасө. Медаласны вөлі чельафнысө велөд-ны гортаныс прантсузөс. Чельаф вөлі зев регыдөн велаласны прантсуз кывјө, ҙік прантсуз-кофөс лооны. Асгыныс роч чужан кывнысө зев омөла төдөны, бат-мам мыргөны вөлі ҙікөз, вунөдөм вылө. Зев вөлі озыр-јасыд омөлтөны, увтыртөны асгыныс чужан кывнысө, веіг јандысөны горнйтөмгыс рочнас. Прөстөј јөзлөн-пө-өд, велөдчытөм јөзлөн сіјө роч кывјыд сөмын. Гаш-кө ескө і Пушкиныд сещөм-жө лоі да быдөн тајө сыл-өн віқыгыс аслас роч мојджаснас віқіс сетыс. Ыжыд вежөрнас, гөлөмнас сіјө мојджасыс гөгөрвоіс мічлунсө, бурлунсө роч кывлыс, гөлөмөҙыс ічөтысаһ, мөртчіс, мусміс. Бөрын дыр-мығтөі сіјө лептіс, мічмөдіс, ыждөд-іс роч кывсө ас јөз воғас, веіг мукөд кыла јөз воғын.

Мөд велөдыс Пушкинлөн вөлі пөчыс (бабушка). Сіјө вөлі роч-ногөн быдтөм морт, радејтө рочөс. Пуш-кін сізім ар гөгөрөҙ зев вөлі рам, полыс, чөв фетина, оз вөлі торја суг кажітчы-һі. Сы-понда мамыс зев

вөлі шоггө, мустөмтө-код питө. Сижөн бейнаыд кидмис мам дингыд, быд дукө вөлі котөртө пөчыс динө да вязыыс (нааыс) динө. Кык пөрыс сижөс такөдисны: өтыс сөлөм бостөөдан мөйдяснас, мөдыс—роч му-жылыс, важ олөм-жылыс виставлөмнас. Кык пөрыс нывбаба Пушкин сөлөмө кожыштисны бур көйдыс. Сижө көйдыс-гыс быдмис Пушкин сөлөмө мича зоризөн сөлөмгөһ ра-бейтөм асгыс чужан кывсө, прөстөй жөзсө, налыс ол-өм-ногсө.

Ар сизимөн Александр Сергејевич зикөз вежгис. Раминик, дышиник Пушкин лоі зев збој, вилыш бейна. Ворсиг-моз пөчыслыс велалис роч грамотаө. Ворсиг-моз і мукөдтор бетчыны кутис. 12 арөсөн школаө бетисны. Сижө школаас вөлі сөмын велөдчөны двораналөн чельад. Школа вөлі бур, велөдыгяс сещөмөс жө, библиотөка, бур төварышяс. Пушкин һекущөм омөл олөм сетыс ез төдлы. Велөдыгясыс пыр вөлі чельадыскөд щөщ лыфдысөны, велөдөны мед бур, гырыс писатель-жасыслыс гижөдсө. Везиг ворсөмыс вөлі налөн велөдчөм-код. Отвылыс вөлі гижөны сочиненнөжас, асныс гижөны журналжас. Гижөмыс ез-нын өлөдлыны, өтарө ыштөдисны быд-ногөн. Сещөм велөдчөмыс јона отсалис Пушкинлы сөлөмгөһ бетчыны гижөм вылө, зев воэ воггис сылөн өтикөн гижөм ногыс. Школаас велөдчө-төчыс-на гижлывлис өтик прантсуз кывјөн. Школаас мы-јөн төдмагис роч гижөдыдкөд, сижө пырыс-пыр кутис рочөн гижны. Велөдчигас-на гоз-мөд өтикотвореннө вөскалис печатајтны. Экзамен вылас сижө лыфдис асгыс өтикотвореннөсө. Сени вөлі пөрыс роч писатель фержавин. Сижө чужмис быдөн дај шуис: „Те-пө-тај ме местаө колан“. Велөдчөм бөрын Пушкин служитны еокө кутис-да, гижөмыс ез дугды. Рөгыдөн сижөс кутисны төдны,

ымодны гижод-вөснаыс. Унаыс аслас гижоднас гералис
 секса лок, сөкыд олас-ногсө, гырыс нащальникясөс.
 Сыыс сижөс мододисны сылкао лунвылө. Сижө 4 во
 ветлодліс Кавказод, Крымод да Бессарабijaод. Сені
 сижө унатор гижіс: „Кавказский пленник“, „Бахчиса-
 райский фонтан“, „Братья разбойники“, „Цыгане“.
 Сетчөс олөмсө төдөдіс, гижіс быдөн. Сеган сижөс ыст-
 існы аслас деревнао—„Микајловскејө“. Сені сижө бост-
 чіс велөдчөмсө, төдөмсө асгыс содтавны. Воқыслы гижө
 пісмө: „төдан-он-пө менгым ужсө татыг? Обөдөз-пө
 гіжа, обөд бөрын верчөмөн гулајта, рытын кывза
 началыс мојдөм. Проклатөј прантсуз-ногнад велөд-
 чөмтө-быдмөмтө өні лоө путкылавны“. Унатор сені оліг-
 ас гижіс, лыфдіс, велөдіс.

Сар Ніколај I пуксөм бөрын вөліс Пушкинөс лөз-
 існы кытчө гажыс мунны. Сек сижө јона быдлаөд вет-
 лөдліс. Сы бөрын мед гырыс торјассө да мед бурјассө
 гіжаліс. Кості кулөмыс торкіс-тај, ескө уна бур-на
 гіжіс А. Г. Пушкиныд-да. Кулігас 38 арөс-на ез вөв.

А. Г. Пушкин талант-гертыс, аслас уна гижөд-
 -гертыс жеңыд немнас лыфдысө ыжыд роч поетөн.
 Сижө мездіс роч гижөдөс іностраннөј література-герті
 гижөмыс, вескөдіс ылалөмыс, зугөмыс. Аслас гижөд-
 нас сафмөдіс роч јөзлыс вежөр, сөлөм. Сижө гижөд-
 -куза роч јөзлы муса лоі асланыс воzza олөмыс, өні-
 јаыс, воzө вылас кутісны төдмавны. Сы-вылө вічөдөм-
 өн кутісны гіжны роч јөз олөм-јылыс і мукөд. Пуш-
 кінсан-жө кутісны вөліс велөдчөм јөз гіжавны, чук-
 өртавны јөз пыцкыс мојдјас, ыланкывјас, шуганјас,
 нөдсанјас. Јона кутісны важ олөм-јывгыс төдмавны.
 Сижөн Пушкин шусө мед воzza јөз пыцца писателөн
 (народный писатель), роч поетөн. Сы-вөсна сижө медса

дона колö лоны роч jöзлы, роч мулы. Сы динö содтан-
 -кө јешцö сылыг вывти лөгыд, ловја, гөгөрвоана гиж-
 ödcö. Быд гижöd велödö радејтны ас гөгөртö, möda-
 -mödöc, аслад чужан мутö, ыждödны, бурмödны, һим-
 öдны, југödны. Ферт сегга сещöм писательтö роч jöзлы
 оз поѣ һекор вунödлһны. Пушкинсаң-жö писательјасöc,
 поетјасöc кутисны зев бурö, ыжыдö пуктыны, сетчöз
 на-вылö вöлі омöла гырыг озыр jöзыд виçöдласны. Роч
 муыс Пушкин һимнас кутис һимавны мукöd jöz воҕас.

Роч вылыг лөбөдiс *А. А. Суканова.*

Југыд козув-бөреә.

Гриша зев бура, зила велөдчө һолөд во школаын. Сөмын велөдыгы оз сөлөм вылас во Гришалөн дурдывтөг рисуйтчөмыс. Став тетраджассө рисуйталас, весиг ыгаас вөвжастө вөчалас. да-өд оз-өмөј лөгыда рисуйт. Керкажастө, мортжастө, вөвжастө вөчалас. Чельад гөгөр-ыс көлөмаөг, виçөдөны. Некодлөн оз артмы Гришалөн-коф картинаыд. Велөдыгыс унаыс шулывліс:—Теныд ескө, Гриша, колө мунны рисуйтчыны велөдчан школаө-да.

— Кыс бара сещөм шудсө гөл комі крестанын пілы! Коди-нө туддөдас, кыг-нө дөмгаыс?!—мөвпалө шога Гриша.

Гортас олөм Гришалөн вывті сөкыд, омөл. Бат вичө, кымын во-нын оз ужав, сожныд көт сојө-да. Чој-вок поснидөг-на. Гриша мед ыжыд. Ужалыс—өти мам. Коңөр Марпа ештис-нын мырсыны, пессыны: вѳта-вѳт чельадтө-өд колө вердны-јуктавын, көмөдны-пагтөдны. Мужикыс најөвѳтөм-пыфѳи којмөд во-нын паччөр вылас червиçө, дагөс јуө-сојө.

Гриша адçө мамлыг пессөм, лун-вој ужалөм, оз весиг лыгт мөвпыштны воçө велөдчөм-јылыс. Колө мамлыг сөкыд олөмсө кокнөдыштны: турун-пес кыскавын, гөрны, ыщкыны велөдчыны.

Марпа ачыс велөдчыштлөма, зев төлка, вежөра ан. Төдө сѳјө велөдчөм мортлыс дон. Вывті ескө сылы

колö челадылөн велöдчöмыс-да, сöмын оз вермы
 ъемтор керны. Ұик öтнас быдлаö, колö отсöг. Грiша-
 -вылö лачаөн-нын i олö. Мукöд ньоль челадыс поснi-
 öс-на. Ещанiк виҗ-муыд ескö ем-да, ужалыгтöгыд-тај
 оз ачыс турун-наңыд во. Медавны нiнöм-вылö, наж-
 öвiтыс кујлö.

Школаыс петöм бöрын Грiша тулысбыд, гожöм-
 быд виҗ-му вылын, вöрын ужалис мамыскöд. Тöv воiс.
 Грiша мöвпалö-нажöтка-јылыс. Воттö корöны, öтi тор,
 мöд тор колö ъöбыштны. Фенга абу. Грiша мунiс
 сапöг вурис ordö велöдчыны. Люка регыдөн велали
 сапöгтö вурны. Немас нажöвiтыс лоi Марпалөн.

Во кык сiҗi олисны, мыреiсны Марпа пыскöд.
 Öтчыд Грiшалөн велöдыгыс Марпалы вiсталис: „Öтi
 тöдса-пö корö карса общественнöј лавкаö феҗинаöс кес-
 јасыс былö. Сени, бура-кö-пö кутас овны, велалас да при-
 ашщикöз воас. Он-ö Грiшатö мöдöд, гашкö-пö кокныджык
 лö овныс дај нажöвiтас унжык.“

Грiша зев нiмкод-пырыс мöдöдчiс карö. Марпалы
 ескö ферт öтнаслы бара зев сöкыд лöö овнытö-да, сöм-
 ын сiҗö ас-јывгыс оз-нын тöждыс, мед ескö пыслөн
 олöмыс кокһалас, мiчмас.

Грiша карын вегкалi патераö зев шаң јöз ordö.
 Грiшалы карад бара кiподулас сурi карандашыд. Бара
 сылөн воөгiс рiсујтчöм; гортас, лавкаас быд здуко
 рiсујтчö. Унаөн лавкаас вöли шенҗöны, шуöны: „Колö-
 -пö Грiшалы велöдчыны мунны, артмас-пö картина
 гiжыс“. Весiг карса ыжыд школаса рiсујтчыны велöд-

ыгыс каҗалис сылыг кужомсө, көсҗылис велөдны, туд-
өдны, да кыг бара, көсҗөмнас і колі. Грішаөз, гөл
комі җетінаөз, қодлы кушом мог.

Во кык сізі Гріша служітіс лавкаын. Адзө, пісујт-
чөмөн воҙө мунны һекытчө, һекод оз пыҗди пукты
сещөм кужомсө сылыг. Сегга сіјө ботҗіс һигајас
бердө. Төдмасалис ғырыг школаын велөдчыгҗаскөд.
Чорыда јона ботҗіс дум воҙө велөдчыны мунны. Секи-
-өд ез өнја кадыд вөв. Колөм-серті он вөлі пыр ғыр-
ыгҗык школајасад гөлінік мортыд, да һөшта арлыд-
ыд-кө ыҗыд-һын. Секи гөл челаҗлы ғырыг школа өз-
өсҗасыд, топыда пөдсаөс вөліны.

Марпалы Грішагаһ воөма гіжөд. Гіжө сіјө мам-
ыслы: „көсја-пө Мөсқуаө велөдчыны мунны, пельшөр-
скөј школаө, мукөдлаө-пө һекытчө оз ботҗны арлыд-
ла-а“. Оз шөкты шоггыны мамсө: „җерт-пө ескө өк-
ыд теныд овнытө лоө-да, мөдыг-пө менам мортө воөм
бөрын лөгыда овмөдчам“. Зев јона мамсө такөдө.

Марпалы зев шог лоі: Грішаыд вел јона-һын вөлі
отсалө сылы. Öнi мунас-да бара лоө выныг вывтi уҗ-
авны. Вот мынтөмгыд-өд пікө воан.

Весіг өті морт төдса костыг ошкыштыг, ызјөдыг
Грішаөс ез вөв, быдөн җівітисны, вөјпісны: мамсө-пө
енөвтө, оз төждыг посҗі чој-вокыс-понда, сөмын ас-
вөснаыс олә. Һекод. оз гөгөрво Грішалыг југыдлаһ
пекөдчөмсө.

Марпа ӱтнас аслас шогнас колі. Ноль во-ӱд, ноль во ковмас відчысны, лун і вој пессыны, нывбаба уж-сӱ, мужік ужсӱ бертны. Полӱ, коңӱр, вотјастӱ мынтыны вермытӱмыс, мед-пӱ ескӱ оз-жӱ ло мӱстӱ, вӱвтӱ вузавны. Мӱскыс-вӱлыс сылӱн олан гажыс-нын і ем-да. Код тӱдас, гашкӱ ескӱ-збыл лоі летчысны мӱссыд, да бурещ талаліс револутсіјаыд. Вотјассыд, уна торјыс секі гӱл крестанаӱс мездісны, кокнӱдісны: Лычмуні Марпа, весіг мукӱд чельдсӱ ысталіс школаӱ, мед-пӱ оз-жӱ-нын колны пемыдӱг, јӱјӱг.

Кујім во Марпа відчысіс Грішалыс велӱдчӱм помалӱм. Мӱвпалӱ: регыд помазас велӱдчӱм, локтас пельшӱрӱ, вӱлыс секі лолыштас, шојтчӱдас.

ӱтчыд воіс гіжӱд Грішагань. Гортӱ локтӱм-пыдді мунӱ војна вылӱ. Гіжӱма Гӱрд Арміјаӱ.—Војна пом-агӱм бӱрын-пӱ локта-нын гортӱ. Мамлыс прӱшца корӱ, быд-ног сӱлӱм сетӱ. Посні чој-вокӱс шӱктӱ велӱдны.—Локта-пӱ да воӱд ставнысӱ велӱда.

Бара Марпалы гінванас лој мыскавны гіжӱдсӱ піыслыс. Марпалӱн олӱмыс лоі арга пемыд војын југыд козув-бӱрса вӱтчӱм-код. Југыд козув матысмылас-нын сы дінӱз, сесса вошӱ да бара.

Кујім во-чӱж Марпа мыссіс гінваӱн. Сылӱн југыд козувыс воші. Кујім во-нын ез волы некушӱм јуӱр пісань.—Ферт-нын абу ловајӱ ӱні. Нынӱм-нын відчысны сіјӱс, весшӱрӱ агтӱ ылӱдлыны, нафетчыны. Зікӱз Марпалӱн сінјасыс пемдісны. Пӱрысміс, 70 арӱса пӱч-код лоі. ӱні ескӱ отсасысјас і емӱг-нын-да, шогыд-тај чорыд, коңӱрӱс пызыртіс.

— Өтчыд Марпалы вајисны пісмө. Лыффыоны ескө ачыс і кужө-да, җинмыс оз-нын адзы.

— Кодагъ бара ем-а?— шуө.— Вајө, чельад, лыффы!

Бөлөма Гришасагыс. Марпа һимкофысла тажкө јөјмас. Гіжө зев ылыгаъ, Сібыргаъ. Мөд во-нын вел-өдчө мед ыжыд школаас, університетын, докторө. Вел-өдчө щөщ картајас гіжны. Вөлыс сълөн ічөтдыр рісујтчөмыд інө кутіс воны. Мамсө щөктө відчысны, оз щөкты бөрдны, ассө щөктө віңны. Регыд-нын-пө тенад шогы, сөкыда олөмлы пом воас. Уна тор-на гіжө. Марпа бара ловзис, бара сылы мытчыгыс југыд козувыс,— со, со қик-нын матын, регыд-нын кинас сузас.

Ташөм сөкыд вөлі војдөр быд комі чельадлы-гыр-ыг школајасын велөдчыны. Со пыщкыс вөлі тази өти морт вескавлас.

А. Суканова.

